

RADOVAN RADINOVIĆ

Odvraćanje u strategiji narodnog rata

(Diskusija)

Odlučio sam se da o pitanju odvrćanja u strategiji narodnog rata kažem nekoliko riječi zato što ono spada u krug onih pitanja na koja su dosadašnji, i praktični i teorijski, odgovori najmanje pouzdani. Poćiću od nekoliko premisa, koje ovom prilikom ne dokazujem već njihovu istinu postuliram.

Prva premissa glasi: u svojoj dugovjekovnoj istoriji strategija se stalno kretala između njene dvije krajnje solucije, njena dva krajnja i suprotstavljena strategijska manevra — manevra *uništavanja* i manevra *iznurivanja*. Razumije se, to ne znači da jedna ista strategija ne može kombinovati i jedan i drugi strategijski manevar, zavisno od toga što se na kom dijelu ratišta, etapi rata i slično želi postići. Svakako, tu odnos snaga — procijenjen na poprištu rata ili u pripremi ratnih planova (što je vjerovatnije), ima odlučujuću ulogu. Ciljevi kojima strategija teži nisu posve autonomni već su značajno uslovljeni politikom i njenom strategijom.

Druga premissa od koje polazim glasi: jedna od ključnih funkcija, uloga svake strategije je da *odvraća* potencijalnog agresora od agresije. Mehanizam tog odvrćanja može biti različit, ali se u krajnjem može svesti na dva osnovna modela odvrćanja: prvo, odvrćanje *odmazdom* i drugo, odvrćanje *odbranom*.

Odmazda kao model odvrćanja podrazumijeva posjedovanje takve moći koja potencijalnom agresoru jasno stavlja do znanja da će na njegov udar biti uzvraćeno udarom, ako ne istom snagom ono barem takvom koja bi dovela do takvih i tolikih razaranja i

gubitaka na strani agresora koje on ne bi mogao prihvatiti. Dakle, ovaj model odvrćanja temelji se na strahu od uzvrćanja, odnosno na *zastašivanju*.

Odvraćanje *odbranom* podrazumijeva takav model odvrćanja pri kojem potencijalni agresor odustaje od namjeravane agresije procjenjujući da bi u dužem vremenskom trajanju ratnog procesa morao pretrpiti gubitke koji ne bi bili primjereni ostvarenim ratnim ciljevima. Prijetnja odbranom ili odvrćanje odbranom, nadalje, podrazumijeva stavljanje do znanja agresoru da ga očekuje bespoštedan otpor bez obzira na posljedice, do krajnjih granica, pri čemu intenzitet toga otpora može varirati, zavisno od strategijskih ciljeva koje treba ostvariti u pojedinim fazama ratnog procesa.

Mehanizam primjene sile u odvrćanju odmazdom posve je suprotan mehanizmu koji pretpostavlja odvrćanje odbranom. Dok odmazda podrazumijeva primjenu sile na identičan način kako to čini agresor, a to znači u osnovi putem tzv. mehaničkog manevra, odnosno manevra uništavanja, dotle u odvrćanju odbranom taj mehanizam podrazumijeva sukcesivnu i simultanu primjenu vrlo različitih, odnosno vrlo brojnih oblika i sredstava moći, koji bi u dijalektičkoj sintezi dali učinak koji bi onemogućio agresora da ostvari ciljeve agresije. U osnovi, u ovom tipu odvrćanja radi se o manevru iznurivanja, nasuprot manevru uništavanja kojem neminovno pribjegava svaka agresivna doktrina i strategija.

Ako se vratimo osnovnom pitanju koje je postavljeno naslovom, a to je odvrćanje u strategiji narodnog rata, onda bismo mogli postaviti hipotezu: kao prijetnju odbranom, strategija narodnog rata u sebe ima ugrađen vrlo efikasan mehanizam odvrćanja. Iskustva iz proteklih ratova vođenih nakon drugog svjetskog rata, nedvosmisleno su pokazala da je narod, kada je motivisan, organizovan (a to znači vođen, makar se to radilo i metodom samoorganizovanja u oslobodilački ili odbrambeni pokret masa) i pripremljen da se bori, faktički nepobjediv, bez obzira o koliko moćnoj sili se radilo. Najupečatljiviji primjer ovoj tezi u praksi je dao Vijetnam u borbi protiv SAD u oslobodilačkom ratu vođenom 60-ih i u prvoj polovini 70-ih godina. Taj i mnogi drugi ratovi vođeni uz primjenu strategije narodnog rata pokazali su da je ta strategija nadmoćnija od svake druge. Ta njena nadmoćnost je njeno immanentno svojstvo, zasnovano na ideji slobode, kao nadmoćnijoj svakoj drugoj ideji ili motivu. Na toj ideji razvijena svijest o potrebi borbe i odbrane, praktički je nepobjediva materijalna snaga, u naj-

boljem marksističkom značenju tih riječi. Svoju moć ta strategija zasniva ne na direktnoj vojnoj pobjedi nad protivnikom na bojnopolju, već na onemogućavanju protivnika da ostvari totalnu pobjedu u ratu, tj. na onemogućavanju protivnika da opstane na prostoru žrtve agresije. Činjenica da velika vojna sila ne može da dobije rat protiv male zemlje koja se agresiji suprotstavlja strategijom narodnog rata, već da bi morala prihvatiti dugotrajni iscrpljujući rat u kojem bi trpila neprihvatljive gubitke u živoj sili kao osnovnom ratnom resursu, djeluje kao snažan faktor odvraćanja. Jer, pobijediti u ratu uz primjenu strategije narodnog rata znači ne dozvoliti agresoru da sa jednom ili nekoliko odlučujućih bitaka dobije rat, odnosno da pasivizira vojni aktivitet napadnute zemlje. Nametanje agresoru masovnog opštenarodnog otpora znači praktički pobjedu u ratu, jer bi agresor kad-tad bio prinuđen da odustane od dalje agresije.

U rečenom smislu, u smislu odvraćanja odbranom, strategija narodnog rata u sebi ima ugrađen taj mehanizam i on doista djeluje kao vrlo snažan faktor odvraćanja. No, to važi samo pod jednim uslovom — da dođe do klasične vojne invazije snaga agresora na prostor branioca. Tada, i jedino tada, dolaze do izražaja sve komparativne prednosti strategije narodnog rata u odnosu na tradicionalnu strategiju.

Navedeni mehanizam odvraćanja, odnosno takvo stanje narodnog duha u kojem je narod spreman — motivisan i osposobljen da u borbi protiv svakog agresora prihvati rizike svake vrste, uključivši i vlastito fizičko uništavanje, funkcioniše samo pod jednim uslovom, a to je puno *narodno jedinstvo* u pogledu osnovne ideje odbrane nezavisnosti. Praktično, to bi značilo da je većina naroda, odnosno njegovi vodeći pokreti u čijim programskim opredjeljenjima je racionalizacija bitnih potreba naroda jedne zemlje i njenih konstitutivnih djelova (za višenacionalne zajednice, kakvih je danas u svijetu najviše), saglasno potrebi da je odbrana stečene nezavisnosti, teritorijalne cjelokupnosti upravo tako teritorijalizovane državne zajednice naroda *vitalna potreba toga naroda*. Takav zahtjev možda zvuči kao iskonstruisana teza, ali je za svaku višenacionalnu zajednicu u kojoj je pluralizam nacionalnih interesa socijalna osnova na kojoj funkcioniše politički proces u toj zemlji *Conditio sine qua non* njene odbrane. Na toj vitalnoj potrebi, odnosno na potrebi borbe za odbranu nacionalne slobode i očuvanje teritorijalnog integriteta vlastite države, bez obzira na faktički od-

nos prema unutrašnjim klasno-socijalnim i političkim odnosima i kretanjima, može se postići minimum *homogenizacije naroda*, koji u različitim oblastima društvenog života može imati svoje posebne interese. Ti interesi u dnevnom političkom procesu ponekad mogu ići i do takvog stepena antagonizacija koje ugrožavaju opstanak zajednice, ali ta činjenica unapred ne mora onemogućavati homogenizaciju u pogledu jedinstva odbrambenog interesa. Tamo gdje se takva homogenizacija, odnosno osviještenost većine naroda jedne državne zajednice o jedinstvu odbrambenog interesa ne postigne, mehanizam odvrtaćanja odbranom neće efikasno funkcionisati, već obrnuto, doktrina narodnog rata pokazaće ozbiljne pukotine i slabosti.

Postavlja se pitanje šta je sa odvrtaćanjem u strategiji narodnog rata u kontekstu novih modaliteta primjene vojne sile, prije svega u okviru doktrine sukoba niskog intenziteta. Uporedna analiza činilaca moći na strani branioca i agresora, u šta se ovdje iz razumljivih razloga ne može ulaziti, pokazala bi da kao model odvrtaćanja strategija narodnog rata vrlo efikasno funkcionise u većini odbrambeno-zaštitnih sadržaja i u uslovima agresije po tipu sukoba niskog intenziteta. To znači da strategija narodnog rata uključuje sve defanzivne komponente ukupne odbrambene moći, kao i sve aktivnosti na planu odbrane i zaštite od specijalnog rata i subverzivnih djelatnosti, kao i na diplomatskom i spoljnopolićkom planu u smislu pridobijanja svjetskog javnog mnjenja za svoje ciljeve i podrške međunarodnih organizacija i Organizacije ujedinjenih nacija, kao i podrške i pomoći što većeg broja zemalja i naroda.

Izuzetak je kada je rijeć o deterentu od udara sa distance. Za slučaj da se agresija zadrži u granicama tzv. sukoba niskog intenziteta, kako ih klasificira amerićka zvanićna doktrina, u kojima inaće dominiraju subverzija i distanciona dejstva sa prostora i položaja van domašaja napadnute zemlje i masovnih sredstava njene odbrane, strategija narodnog rata i njena prijetnja odbranom ne djeluju dovoljno efikasno kao faktor odvrtaćanja. Da bi poboljšala efikasnost odvrtaćanja, kao jedne od svojih vitalnih funkcija, strategija narodnog rata mora u sebe ugraditi i izvjestan *konvencionalni deterrent*, koji će prijetiti potencijalnim agresorima i odvrtaćati ih od agresije. Ta prijetnja se može odnositi na agresora i na njegove saveznike, ukoliko se on koristi prostorom svojih saveznika za napad na žrtvu agresije.

Na agresorove saveznike prijetnja se može odnositi, u osnovi, na dva načina: 1) ako je zemlja susjed ili zemlja iz regiona — posrednica geostrateških interesa neke velike sile ili vojno-političke grupacije; 2) ako se agresor za agresiju na neku drugu zemlju koristi uslugama neke treće zemlje — svoje saveznice. Te usluge se mogu odnositi na različite momente — da se za udare sa distance koriste baze te treće zemlje, bilo da im se one privremeno ustupaju ili da se za primjenu vojne sile protiv neke zemlje koristi infrastruktura zemlje saveznice po bilo kom osnovu. U tom slučaju prijetnja odmazdom treba da bude uperena i prema zemlji koja na bilo koji način pruža usluge zemlji agresoru.

Kada je riječ o prijetnji prema zemlji agresoru, onda se to, na žalost većine malih i nesvrstanih zemalja, dosta ograničeno može ispoljiti. Teško je zamislivo, osim u izuzetnim slučajevima kada se radi o susjedima potencijalne žrtve agresije, da ta potencijalna žrtva napada udarima sa distance, da svojim konvencionalnim deterentom može dosegnuti prostor agresora. U tom slučaju deterent se odnosi isključivo na kontingent oružanih snaga koji vrši agresiju ili koji bazira na prostoru susjeda ili u dometu sredstava toga deterenta, na morima i okeanima van prostora teritorijalnih voda trećih zemalja. Svjesni situacije da u svojoj strategiji odbrane ne mogu imati konvencionalni deterent koji će dosegnuti prostor agresora neposredno, neke zemlje u razvoju idu na razvoj nuklearnog deterenta, što još više ograničava njihove razvojne resurse u domenu proizvodnih snaga društva. I pored razvoja nuklearnog deterenta ograničenih razmjera, kakav jedini i može postojati kada je riječ o tim zemljama, postavlja se ozbiljno pitanje kako lansirati ubojno sredstvo na toliko velike daljine, itd. Na kraju, i taj deterent se u prostornom smislu svodi na zastrašivanje u regionu a implicate on svakog posjednika nuklearne komponente svrstava u red zemalja koje imaju izvjesnih regionalnih aspiracija, što na određen način ima negativnih političkih konotacija. Konačno, nemogućnost da se deterentom dosegnu prostori potencijalnih agresora, male zemlje i zemlje u razvoju pokušavaju da pronađu odgovarajuće rješenje u tom pogledu, što je pogodno tle i za opciju zastrašivanja putem terorizma. Na taj način velike sile i njihove agresivne doktrine u svom savremenom značenju direktno provokiraju terorističku aktivnost, pored toga što se i njihove akcije u ko-

jima selektivno i ograničeno primjenjuju vojnu silu, mogu i moraju svrstati u akte državnog terorizma. Time se dolazi u apsurdnu teorijsku i političku situaciju: državno-terorističke akcije agresivnih vojnih doktrina su, navodno, uperene na suzbijanje terorizma drugih, prije svega onih koji na drugi način ne mogu da se odbrane od agresije, a same su prevashodno terorističkog karaktera i ne samo da terorizam ne suzbijaju nego ga multipliciraju.

Struktura tog tzv. konvencionalnog deterenta može biti različita, ali svakako da se može razmišljati o različitim sistemima oružja i snaga sa više aspekata:

— prvo, snage ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane sastavljene od najsavremenijih lovaca-presretača velikog doleta i taktičkog radijusa i drugih letilica koje mogu da posluže kao lansirne rampe ili prenosnici ubojnih sredstava za uzvratne udare po snagama agresora;

— drugo, raketni sistemi PVO koji će biti u stanju da obaraju napadna sredstva iz vazdušnog prostora — avione i rakete van domašaja objekata i ciljeva njihovog napada, po mogućnosti i van prostora vlastite zemlje;

— treće, raketni sistemi »zemlja—zemlja« (»zemlja—voda«) takvog dometa, brzine leta na putanji i takve razorne moći koji će biti u stanju da izvrše uzvratni udar po kontingentu oružanih snaga agresora koji vrši agresiju ili po teritoriji susjeda ili neke treće zemlje, za slučaj da se njen prostor po bilo kom osnovu koristi za izvršenje agresije;

— četvrto, pomorske snage — prije svega podmornice i pomorski diverzanti — koji će prema svojim karakteristikama biti u stanju da izvrše uzvratne raketne i eksplozivne udare po snagama agresora i objektima njegove infrastrukture i drugim objektima od privrednog i političkog značaja.

Već iz ove načelne strukture konvencionalnog deterenta da se zaključiti da se radi: prvo, o veoma skupim sistemima za koje zemlje u razvoju ne mogu za njihovu nabavku izdvojiti toliko sredstava koliko bi bilo neophodno da bi deterent imao strategijsko značenje; i drugo, posjednici tehnologija na osnovu kojih se ovi sistemi proizvode i posjednici tih sistema su zemlje koje se na svjetskom strateškom nebu jedino i mogu pojaviti kao potencijalni agresori

uz primjenu udara sa distance, što značajno limitira mogućnost njihove nabavke na svjetskom tržištu naoružanja i vojne opreme.

Ako se ima u vidu sve što je do sada rečeno, bez sumnje je da se otvaraju nova ozbiljna pitanja vezana za saradnju nesvrstanih, malih zemalja i zemalja u razvoju u oblasti odbrane i bezbjednosti, počev od koordiniranja naučno-tehničkog i tehnološkog razvoja u domenu proizvodnje naoružanja i vojne opreme, do udruživanja napora na regionalnom i bilateralnom planu za poboljšanje odbrambeno-zaštitne otpornosti na udare agresivnih doktrina sistemima oružja koja djeluju sa distance. A to su pitanja koja premašuju ambicije ove diskusije.